

Inštitut za kriminologijo, Revija za kriminalistiko in kriminologijo ter raziskovalno delo in njegov vpliv na delo policije

Pavle Čelik

V sestavku bom podal nekaj (povsem) osebno obarvanih pogledov na pol stoletja delovanja Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani. Ker je delo Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani zelo tesno povezano z Revijo za kriminalistiko in kriminologijo, ki jo petinpetdeset let izdaja Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, bom oboje povezal. Vsaj zadnjih petintrideset let velja namreč: delo Inštituta za kriminologijo se močno odraža tudi v Reviji za kriminalistiko in kriminologijo, saj je revija v obliki znanstvenih člankov redno objavljala raziskovalne izsledke inštituta ter na ta način obveščala strokovno in znanstveno javnost o dosežkih slovenske kriminologije.

To je eden od razlogov, da sem ta sestavek zasnoval dvojno. Po eni strani podajam nekaj pogledov na šest raziskav Inštituta, ki so bile precej tesno povezane z delom nekdanjih organov za notranje zadeve na temeljnih področjih njihovega delovanja (zatiranje kriminalitete, vzdrževanje javnega reda in miru, urejanje in nadzor cestnega prometa) ali z razvojem varnostnega sistema, po drugi pa želim zapisati nekaj vtisov o svojem srečevanju z Revijo za kriminalistiko in kriminologijo in Inštitutom za kriminologijo.

Moje prvo srečanje z revijo in inštitutom

Z Inštitutom za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani sem se posredno seznanil jeseni leta 1960. Vpisal sem se na novoustanovljeni Oddelek za sociologijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani in se preživil kot pogodbeni delavec Republiškega sekretariata za notranje zadeve Ljudske republike Slovenije. Delo mi je dopuščalo, da sem obiskoval predavanja in bližnjo čitalnico s knjižnico; oboje je bilo v poslopju nekdanje republiške skupščine na sedanjem Kongresnem trgu 11. Kmalu sem »odkril« bogato strokovno knjižnico v Slaviji, kot smo rekli palači na tedanji Kidričevi ulici 2, kjer je bil sedež Republiškega sekretariata za notranje zadeve. Poleg bogastva strokovne literature me je pritegnila tudi prijaznost in ustrežljivost tamkajšnjih knjižničark. Del svojega časa so porabile tudi za prevajanje iz tuje strokovne literature in na ta način so mi omogočile, da sem vsaj bežno pokukal tudi na tuje. Tedaj so bili nekateri naši strokovnjaki že na tujem, kjer so se izpopolnjevali, vendar se o tem ni pisalo in govorilo. Ti so svoje vtise in spoznanja posredovali v obliki poročil ali člankov v strokov-

nih resornih glasilih.¹ Tako sem postal tako rekoč stalni gost omenjene knjižnice.

V roke sem dobil tudi revijo Kriminalistična služba, kjer sem prebral prvi sestavek o tem, kaj je kriminologija in kaj preučuje.² Čeprav pisec ni bil podpisan, domnevam, da ga je napisal prav prvi urednik, Anton Gorjup. Spoznal sem, da ima veda precej skupnega s sociologijo, mojo študijsko usmeritvijo. Bržkone je bil to razlog, da sem svoja poznejša publicistična prizadevanja usmeril prav na področje odklonskih pojavov, zlasti področje kršitev javnega reda in miru.

Postopoma sem spoznaval sodelavce tako omenjene revije kot inštituta. Slednji so bili znameniti profesorji Pravne fakultete v Ljubljani, na primer dr. Ljubo Bavcon, dr. Peter Kobe, dr. Janez Pečar, dr. Alenka Šelih, dr. Katja Vodopivec in drugi. Kako sem jih spoznal? Tako, da jih je na različne strokovne posvete starešin notranjega resorja v naši prestolnici vabil Ivan Winkler, načelnik ljubljanske Uprave javne varnosti. Tako smo bili iz prve roke obveščeni o spoznanjih pravne stroke na področjih, ki so bila pomembna za varnost oziroma naše delovanje: zakon o kazenskem postopku, kazenski zakon (od leta 1977 oba, zvezni in republiški), spoznanja kriminalistične vede in podobno. Dobivali smo širši pogled na svoje delo. Lahko rečem, da sem se zamislil nad temi spoznanji in da je to vplivalo na spreminjanje mojih pogledov na vlogo in naloge organov za notranje zadeve pri nas.

Lepo presenečenje v Parizu

Jeseni 1969. leta sva dva inšpektorja milice odpotovala na izpopolnjevanje k francoski policiji, točneje k Republikanskim varnostnim četam (Les Compagnies républicaines de Sécurité, CRS).³ Ustanovili so jih prav kmalu po osvoboditvi Pariza izpod nemške zasedbe avgusta leta 1944 in delujejo še danes,

¹ Naj navedem le dva taka sestavka: Vlado Vidic: Nekaj o Švici in njeni policiji, Kriminalistična služba, 10–12, 1953, str. 313–318. Jože Pirce: Na obisku pri angleški policiji, Kriminalistična služba, 7–9, 1954, str. 254–266.

² Gorjup Anton: Kaj je kriminologija, Kriminalistična služba, 12, 1951, str. 421–427.

³ Pavle Čelik: Obisk pri francoski policiji, Varnost, 12, 1969, str. 425–435.

in sicer kot podzvrst državne policije. Moj »sošolec« je bil Aleksandar Simonović, višji inšpektor milice na srbskem sekretariatu za notranje zadeve in izkušen operativac. Zelo dobro sva se razumela in dodobra izkoristila vse možnosti, ki nama jih je nudila ta zvrst francoskih varnostnih sil. S seboj v domovino sva odnesla prav vse učbenike, ki so jih uporabljali v strokovnem šolskem centru v mestu Sens, tudi tistega o nalogah policije na področju direkcije za nadzor ozemlja (francoske protibevšečevalne službe, DST).

Ob koncu obiska so naju peljali tudi v knjižnico notranjega ministrstva. Tam nama je građivo razkazoval prijazen knjižničar in ko je dobil potrditev, da sva iz različnih jugoslovanskih republik, naju je povabil k oddelku tuje literature. Kaj sva vide-la? Knjižničar je radosten razkazoval Revijo za kriminalistiko in kriminologijo ter francosko izgovarjal imena njemu najbolj znanih piscev: Bavkon, Pecar, Kobe, Vodopivec... Res je bil lep občutek in beograjski kolega je nato pripomnil, da je Ljubljana bolj zastopana v tej knjižnici kot Beograd. Vsebinsko te revije so v tujini spoznavali prav prek povzetkov v angleščini, ki so postali praksa urednikovanja.

O nekaterih sestavkih v tej reviji so pisali tudi na tujem, saj je že zgodaj postala predmet izmenjave strokovne literature med državami. Tako je znamenita nemška revija *Kriminalistik* večkrat na kratko povzela vsebino člankov, ki so razčlenjevali družbi škodljive pojave v Sloveniji. Ob tem je zapisala, da je Slovenija edina socialistična dežela, ki tovrstne podatke objavlja in jih ne skriva pred domačo ali tujo javnostjo.⁴

Preslaba predstavitev revije v enciklopediji

Na začetku 1994. leta sem po naključju dobil v roke geslovnik za Enciklopedijo Slovenije. To mi je omogočil odgovorni urednik Martin Ivanič. Ko sem preletel besedilo, sem spoznal, da vanj niso vključene strokovne revije, ki jih je že več kot štiri desetletja izdajal slovenski sekretariat za notranje zadeve. Zato sem 16. januarja 1994 pisno predlagal odgovornemu uredniku te enciklopedije, da bi v geslovnik naknadno sprejeli dve gesli, in sicer oris razvoja strokovne revije *Policija* z njenimi predhodnicami od leta 1948 dalje, ter *Revijo za kriminalistiko in kriminologijo* z njeno predhodnico *Kriminalistično službo*, ki je izhajala od leta 1950 dalje. Predlagal sem, da bi vsebini obeh gesel vključili v deseti zvezek enciklopedije.

Moja pobuda je bila deloma sprejeta, in sicer v tistem delu, ki se je nanašal na *Revijo za kriminalistiko in kriminologijo*.

⁴ Na primer: *Ungeübliches Verhalten gegenüber Polizeibeamten*, *Kriminalistik*, 6, 1978, str. 273–274. *Sloweniens Kriminalität nur wenig angestiegen*, *Kriminalistik*, 10, 1978, str. 470–471. *Sloweniens Kleinkriminalität in Zeitraum 1967–1977*, *Kriminalistik*, 12, 1978, str. 568. *Sloweniens Kriminalität gleichbleibend*, *Kriminalistik*, 11, 1980, str. 486.

Obseg vsebine je bil določen na 13 vrstic, kar je bilo zapisano tudi v avtorski pogodbi. Na podlagi te sem napisal predviden obseg besedila in ga oddal uredniku. Izšlo je v desetem zvezku enciklopedije.⁵ Prišlo pa je do tiskarske napake in namesto podatka, da jo je 17 let, do leta 1967, urejal Anton Gorjup, je bilo zapisano, da je to bilo po letu 1967.

Sedemnajstega decembra 1999 je bila proslava ob 50-letnici izhajanja *Revije za kriminalistiko in kriminologijo*. Čez pet dni je o tem dogodku izšel zapis v osrednjem slovenskem dnevniku,⁶ ki ni mogel mimo omenjenega besedila v enciklopediji. Bil je zelo kritičen in štel sem za potrebno, da sem 31. januarja 2000 piscu navedenega jubilejnega članka pojasnil in z dokumenti podkrepil težavno pot do tega, da je bil zapis o reviji sploh uvrščen v enciklopedijo. Ne vem, če sem uspel.

Milica je stopila na področje razčlenjevanja odklonskosti

Dolga desetletja, od 1850. dalje, je veljalo, da so bili orožniški in policijski šefi visoko izobraženi ljudje, drugi pripadniki pa preprosti fantje iz vrst kmetov, obrtnikov in delavcev. »V bistvu imamo opravka z neverjetno kombinacijo preprostega znanja in služiteljstva ter vrhunske kakovosti«, je zapisal zgodovinar.⁷ To je veljalo nekako do konca druge svetovne vojne. V novi, zvezni jugoslovanski državi, se je ta slika nekoliko spremenila, saj šefi niso bili več praviloma vrhunsko izobraženi. Postopoma se je raven nujne izobrazbe miličnikov dvigala in z uvedbo kadetnice 1967. leta je dosegla srednjo stopnjo. Treba je bilo poskrbeti tudi za starešine in temu namenu je služil (izredni) študij na pravni fakulteti, kamor so bili poslani obetavni kadri.

Ko je jeseni 1973. leta začel z delom Oddelek za izobraževanje s področja notranjih zadev v okviru Višje upravne šole v Ljubljani,⁸ so se slušatelji odločali za seminarske in diplomske naloge. Izbiro so ponudili predavatelji tega oddelka. Res so nastale naloge, ki so kazale precejšnjo mero razčlenjevalnih prizadevanj in so bile koristne tudi za prakso. Med mentorji so bili redni sodelavci oddelka ali gostujoči profesorji z drugih fakultet v Ljubljani, zlasti s pravne. Zakon o notranjih zadevah je konec 1980. leta ta oddelek ločil od Višje upravne šole in

⁵ Enciklopedija Slovenije, 10. zvezek, Mladinska knjiga, Ljubljana 1996, geslo *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, str. 186–187.

⁶ Janez Pečar: *V službi stroke, daleč od politike*, Delo, 22. decembra 1999, str. 14.

⁷ Stane Granda: *Predgovor ali zakaj so policaji kifeljci*, v knjigi Pavle Čelik: *Slovenski stražniki*, FDV, Ljubljana 2002, str. 10.

⁸ To je omogočal zakon o Višji upravni šoli, Ur. list LRS, št. 9/62, z dne 22. marca 1962. Še vedno se je naslanjal na tri predpise te vrste: Zakon o upravnih šolah, Ur. list FLRJ, št. 29/56, z dne 11. julija 1956. Uredba o organizaciji in delu upravnih šol, Ur. list FLRJ, št. 44/56, z dne 24. oktobra 1956. Uredba o ustanovitvi upravne šole, Ur. list LRS, št. 42/56, z dne 22. novembra 1956.

naštala je Višja šola za notranje zadeve, ki je organizacijsko spadala v okvir Izobraževalnega centra organov za notranje zadeve, sicer pa se je vključila v enotni visokošolski sistem in postala članica Univerze v Ljubljani.⁹ Nekaj podobnega velja spet, in sicer od oktobra leta 2000, ko je začela z delom Višja policijska šola v Tacnu. Nadaljevalo se bo s ponovno ustanovitvijo take visoke šole.¹⁰

Omeniti velja tudi nekdanjo Kadetsko šolo za miličnike. Ta je v šolskem letu 1980/81 postala sestavni del tako imenovanega usmerjenega izobraževanja in novi vzgojno-izobraževalni program za miličnika je določal, da se šolanje konča z zaključnim izpitom. Ta je obsegal tudi izdelavo diplomske naloge, ki so jo ocenili trije učitelji, učitelj slovenščine, pisarniškega poslovanja in strokovnega predmeta, iz katerega je bila tema naloge. Naslove nalog so določili učitelji, izbrali pa učenci. Učitelji so bili tudi strokovni mentorji. V tej vlogi sem nastopal tudi sam in nekaj nalog je bilo lep dosežek razčlenjevalskih sposobnosti kadetov. Posebej sem si zapomnil naloge, ki so obravnavale varnostne pojave, povezane s športnim letališčem v Lescah, z živalskim vrtom v Ljubljani, skakalnimi tekmovanji v Planici in podobno.

Na poti znanstvenega in raziskovalnega dela

Na podlagi zakona o visokem šolstvu¹¹ se je ljubljanska univerza preoblikovala in Višja šola za notranje zadeve je na začetku leta 1995 prerasla v Visoko šolo za notranje zadeve, ki ni bila več redna članica univerze.¹² Sredi junija 1996. leta se je preimenovala v Visoko policijsko-varnostno šolo ter postala pridružena članica Univerze v Ljubljani. Leta 1998 je zakon o policiji šolo povsem ločil od notranjega resorja¹³ in leta 2003 je prerasla v Fakulteto za policijsko-varnostne vede in postala redna članica univerze v Mariboru. Sedaj bo znanstveno in raziskovalno delo postalo ne le sestavni del, pač pa pogoj za obstoj in delovanje te fakultete.

Malce sem bil presenečen nad vsebino članka v našem osrednjem dnevniku, ki je opisoval znanstvena in raziskovalna prizadevanja v naši policiji.¹⁴ Zakaj le malce in ne docela preseenečen? Zato, ker sem že navajen, da vsaka družbena sprememba, poljudno imenovana prevrat, pomeni tudi nov začetek naših

varnostnih sil. To je bilo leta 1918, 1945 in 1991.¹⁵ Ob teh prevratih se je navadno pometlo z vodilnimi varnostnimi šefi in razglasilo novo policijsko delovanje; staro je moralo v pozabo, novo pa je dobivalo samo hvalo. Kdor je kritično ocenjeval novo, je bil v nemilosti in razglašen najmanj za nostalgika, če ne celo za kaj hujšega.

Tudi danes je (še) nekoliko podobno. Kdor si drzne po svoje, kritično razpravljati o današnji policiji, ni nič kaj prijazno sprejet s strani vodstva te službe. V navedenem članku je izzvenelo tako, kot da se je naša policija srečala z znanostjo in raziskavami šele sedaj, posebej s prihodom namestnika generalnega direktorja policije. Kakšna neresnica in kakšna samohvala!

Kam s forenzičnim centrom

Zadnja leta so prinesla na področje naše kriminalistične tehnike novo okoliščino. Na žalost neugodno. Nekdanji Oddelek za kriminalistično tehniko, poznejši Center za kriminalistične preiskave in sedaj Center za forenzične preiskave, je postal za del javnosti sporen. Prvi javno izraženi dvom v nepristranskost njihovih izsledkov je bil povezan s sodnim postopkom zoper četverico JBTZ, točneje z analizo flomastra, zato je zadeva dobila popularno ime »afera flomaster«. To je bilo poletje 1988. leta. Dvom v verodostojnost, neodvisnost, samostojnost teh preiskav so ponovno zelo jasno izrazili nekateri odvetniki in nato še ustavno sodišče, oboji konec 20. stoletja. Ocenjevali so, da izvedenska mnenja niso nepristranska, ker so izdelana v okviru policije. Po tem je prišlo do »afere molotovka«, ko naj bi pred ograjo italijanskega veleposlaništva v Ljubljani 28. junija 2002 policist odkril molotovko. Glede na protiteroristično obsedenost ponekod v tujini in tudi pri nas, s(m)o nekateri upravičeno domnevali, da je šlo za policijsko spletko, poznano tako rekoč vsem policijam. Ta domneva je ostala živa do danes, saj javnost še ni bila obveščena o uradnih izsledkih preiskave.

Vse to je privedlo do predlogov, kam umestiti omenjeni center. Eni so bili za to, da gre pod univerzo, celo v okvir Inštituta za kriminologijo, drugi so se navduševali nad priključitvijo k ministrstvu za pravosodje in tretji so bili za samostojen zavod. O tem je razpravljal tudi strokovni svet ministra za področje policije, in sicer na 5. seji 2. julija 2002. Zaenkrat še ni prišlo do nobenih organizacijskih sprememb v položaju tega centra.

Kakorkoli že, v njem deluje vrsta strokovnjakov, ki še premalo objavljajo svoje izsledke. Če bi začeli publicistično bolj delovati, bi to prispevalo k razmahu naše kriminalistike. Na ta način bi se lahko povečal tudi delež tovrstnih sestavkov v Reviji za kriminalistiko in kriminologijo.

⁹ Zakon o notranjih zadevah, Ur. list SRS, št. 28/80, z dne 17. novembra 1980, 117. in 118. člen.

¹⁰ Zakon o policiji, Ur. list RS, št. 49/98, z dne 3. julija 1998, 112. člen; popravek v Ur. listu RS, št. 66/98, z dne 1. oktobra 1998.

¹¹ Ur. list RS, št. 67/93, z dne 17. decembra 1993.

¹² Odlok o preoblikovanju univerze v Ljubljani, Ur. list RS, št. 82/94, z dne 30. decembra 1994, 23. in 26. člen.

¹³ Enako kot opomba 10, 104. člen.

¹⁴ Sonja Merljak: Pomemben steber policijskega dela, Delo, 19. julija 2004, str. 6.

¹⁵ Pavle Čelik: Nova oblast je izvajala čistke, Varnost, 8, 1998, str. 25.

Raziskava o socialni patologiji

Inštitut za kriminologijo je konec 1966. leta sklenil obširno raziskavo o socialni patologiji, prvo te vrste pri nas, ki je 1969. izšla tudi v knjižni obliki.¹⁶ Tedaj sem bil miličnik, po položaju komandir oddelka in so me (začasno) premestili v sektor za javni red in mir v službi milice UJV v Ljubljani. Prav tedaj je namreč področje javnega reda in miru prešlo v celoti v pristojnost milice in ne več kriminalistične službe. Moje delovno področje se je v dobršni meri pokrivalo z vsebino pojma socialne patologije. Na Prešernovi cesti 18 smo vodili tudi popise oseb, ki so bile udeležene v tovrstnih družbi škodljivih pojavih in so jih predlagali v postopek pri sodniku za prekrške. Taki popisi so bili zelo koristni, saj smo tudi z njihovo pomočjo usmerjali delovanje postaj in oddelkov milice na območju te UJV, ki je obsegala 17 tedanjih občin.

Prav zato sem z zanimanjem preučil to knjigo, ki mi je odprla širši pogled na to področje varnostnega dogajanja. Izdelal sem nekaj povzetek vsebine študije in ga objavil v strokovni reviji, ki jo je izdajal tedanji republiški sekretariat za notranje zadeve.¹⁷

To so bila leta, ko je zlasti mladoletniški nemir postajal vse težavnejši varnostni problem, še posebej v Ljubljani. Bržkone je bil to eden od razlogov, da so me prijatelji, ki so delali na Centralnem komiteju ljudske mladine Slovenije, povabili, da bi jim orisal nekatere plati socialne patologije pri nas. Za svoje aktiviste so imeli počitniški seminar v bližini Mozirja, kjer je bil urejen prostor, last Zveze tabornikov Slovenije. Voznik me je sredi junija 1970 odpeljal tja gor in predstavil sem jim snov, ki jih je zanimala. Najdlje sem se zadržal pri mladinskem nemiru ter orisal oblike, vsebino in okoliščine za ta pojav, torej pojavoslovje in vzrokoslovje. Sledila je živahna razprava, ki je zajela večino področij iz omenjene študije. Knjigo sem prinesel s seboj, jim jo pokazal in priporočil v branje. Pokazal sem jim tudi svoj članek o tej študiji, saj je šlo pretežno za študente različnih fakultet in nekateri so to potrebovali pri študiju.

Spoznanja inštitutovih raziskav, koristna za delovanje ljubljanske milice

Slovenska prestolnica je bila predmet več raziskav inštituta. Dr. Alenka Šelih je 1974. leta vodila raziskovanje o tem, kako Ljubljančani dojemajo odklonske pojave, naslednje leto pa dr. Janez Pečar o tem, kako se v Ljubljani gostijo nekateri odklonski pojavi, zlasti nasilna dejanja ter prekrški zoper javni red in mir. Za milico je bilo zlasti zanimivo razločevanje med odklon-

skost rojevajočimi in odklonskost privlačujočimi predeli. Povzetki raziskave so izšli v več sestavkih v Reviji za kriminalistiko in kriminologijo pa tudi v Varnosti, tako da se je z njimi lahko seznanil širši krog bralcev.

Raziskava je po svoje potrdila upravičenost razvijanja in utrjevanja varnostnih okolišev, kar se je ravno takrat dogajalo pri nas. Šlo je za nekakšno dograjevanje dotedanjih obhodnih okolišev, ki so se spet naslanjali na prejšnje orožniške in stražniške patrolne okoliše. Leta 1976 so pravila¹⁸ formalno določila delovanje milice v varnostnih okoliših, ki so se ozemeljsko skladali s krajevnimi skupnostmi. Našteti je bilo 32 nalog vodje tega okoliša, ki so bile preprečevalne in prisilne. Pomembne so bile vzgojne naloge, skladno z razvijanjem zamisli o družbeni samozaščiti. Nova pravila¹⁹ so 1982. leta določila 28 takih nalog in 15 metod za uspešno opravljanje teh nalog.

Vsekakor ni upravičena ocena, ki jo nekateri tudi v socializmu delujoči miličniki oziroma sedanji policisti izrekajo, da je v varnostnem okolišu šlo za nadzorovanje občanov, pri sedanjem policijskem okolišu pa za sodelovanje z državljanji.²⁰ Po vsej verjetnosti so take ideološko pogojene ocene povezane z dejstvom, da policijski okoliš ne more in ne more zaživeti. Morda bi bila koristna kakšna raziskava, podobna omenjeni iz leta 1975?

Varnostni okoliš je bil namreč ena prvih tarč, na katere so začeli meriti nekatere nove osebnosti v vodstvu slovenske policije. Leta 1994 je varnostni okoliš povsem nadomestil policijski okoliš. Toda bolj ko govorijo o v skupnost usmerjenem policijskem delu, slabša je varnost pri nas; prav slednje je povsem jasno zapisal eden od policistov po karieri²¹ in ne kdokoli v tej službi išče nekakšno zatočišče.

Preučevanje kadetov

Leta 1976 je bila končana obširna raziskava Inštituta za kriminologijo z naslovom Izbor, usposabljanje in delovna uspešnost miličnikov kadetov. Vodil jo je Vinko Skalar, pomagali pa so mu tudi trije delavci notranjega resorja.

Ugotovila je več pomanjkljivosti med samim šolanjem v tedanji Šoli za miličnike kadete kot tudi slabosti pri vključevanju mladih miličnikov v enote in življenjsko okolje. To je bila prva tovrstna raziskava in nad rezultati se je bilo treba zamisliti. Šlo je za nekaj posebnosti šolanja, kot so bivanje v šolskem interna-

¹⁸ Pravila postaje milice, RSNZ SRS, Ljubljana, april 1976, 16. člen.

¹⁹ Pravila postaje milice, RSNZ SRS, Ljubljana, maj 1982, 18. člen.

²⁰ Sonja Merljak: »Gospod Kosmač, usmeritev z vrha je preprosto preveč«, Delo, 26. julija 2004, str. 6.

²¹ Sonja Merljak: Se kdo sploh vpraša, kaj občuti žrtev?, Delo, 31. julija 2004, str. 6.

¹⁶ Dr. Ljubo Bavcon in dr.: Socialna patologija, Mladinska knjiga, Ljubljana 1969.

¹⁷ Pavle Čelik: Dr. Ljubo Bavcon in dr.: Socialna patologija, Varnost, 9, 1969, str. 287–292.

tu, hkratio šolanje in služenje vojaškega roka (kar je zahtevalo tudi določene vojaške pravine pri organiziranju šole in doma), trojni nadzor nad šolo (resorni, Zavoda za šolstvo in vojaški iz Beograda), enospolnost dijakov, saj ni bilo deklet in podobno.

Rezultate raziskave so upoštevali v tacenski šoli in v enotah. Šola je izdelala nov vzgojno-izobraževalni program za poklic miličnika, učitelji in vzgojitelji so začeli pridobivati pedagoške dokvalifikacije, organizirani so bili seminarji za mentorje na postajah in oddelkih milice, da so pomagali mladim miličnikom pri delu in vključevanju v življenjsko okolje itd.

Danes je ta raziskava le še dokument časa in razpoloženja v tedanji milici, saj so kadetski način šolanja policistov povsem opustili sredi leta 2002, ko je šolo zapustil zadnji od 5205 učencev.

Tatvine v samopostrežnih prodajalnah

Leta 1978 je bila končana petdeseta raziskava inštituta, ki je obravnavala tatvine v samopostrežnih trgovinah. Ta način prodaje je bil pri nas razmeroma nov in se je začel prav v Ljubljani. Kmalu so se pokazale tudi slabe plati teh prodajalnih, med katerimi je bila na prvem mestu nepoštenost kupcev. O teh dejanjih je poročalo milici trgovsko osebje in v samopostrežbi zaloteno osebo so navadno možje postave izprašali kar v trgovskih prostorih, le redko pa so jo privedli v uradne prostore.

Na svoje začudenje sem bil povabljen, da o raziskavi napišem oceno. Raziskovalna skupnost Slovenije, ki je imela sedež na Jadranski ulici 21 v Ljubljani, je bila eden od naročnikov raziskave, drugi pa Poslovno združenje za trgovino. Mnenje sem izdelal na štirih tipkanih straneh in ga 6. oktobra 1978 poslal na omenjeno raziskovalno skupnost.

Raziskavo je skoraj v celoti objavila Dopisna delavska univerza v Ljubljani, in sicer pod naslovom Tatvine v samopostrežnih prodajalnah. Ker je šlo za javno predstavitev raziskave, sem štel za potrebno, da o njej spregovorim tudi v resornem glasilu.²²

Na podlagi študije so se zlasti trgovci bolje organizirali in prešli k preprečevalnim ukrepom za zmanjševanje odtujevanja prodajnih predmetov.

Ko so bili pri nas oblikovani klubi upokojenih delavcev notranjih zadev, so se nekateri podali tudi na pot pridobitne, gospodarske dejavnosti, kot so rekli.²³ Med drugim so člani oprav-

ljali varnostne naloge v trgovinah. Po letu 1993 je ta dejavnost povsem ugasnila in nanovo upokojeni kriminalisti ali policisti se honorarno še vedno ukvarjajo z varnostjo v prodajalnah, seveda v okviru zasebnih varnostnih firm.

Širši prikaz varnosti cestnega prometa

Leta 1979 je bila končana inštitutska raziskava o prevenciji in represiji v cestnem prometu. Tedaj je Slovenija že osmo leto izvajala svoj zakon o varnosti v cestnem prometu, to področje pa je okvirno urejala zveza. »Dvovladje« se je kazalo kot ena od ovir za uspešnejše urejanje tega področja in Slovenija si je želela, da bi imela vse več pristojnosti te vrste. Poleg tega smo tedaj razvijali sistem družbene samozaščite in promet ni mogel ostati zunaj teh prizadevanj.

Bržkone je bilo v takih razmerah lažje storiti korak naprej in to področje znanstveno obdelati. Vse jasnejše je bilo spoznanje, da na stanje prometne varnosti vpliva vrsta dejavnikov in da je milica le eden od njih, ne pa edini. Zato se nam je zdelo neupravičeno tudi ravnanje nekaterih v (prometni) milici, ki so ob ugodnih kazalcih varnosti na cestah vso zaslugo pripisovali milici, ob slabih pa odgovornost skušali valiti na druge.

Tisti, ki so to čutili, so z raziskavo dobili še eno potrdilo, da imajo prav. Ocenjujem, da je »šminkanje« nekaterih starešin počasi pojenjalo, za kar gre zasluga tudi tej in podobnim raziskavam. Ostanki teh teženj pa je čutili še danes in se kažejo v samem vrhu ministrstva.

Pogled v varnostno preteklost

Inštitut je posegel tudi na področje, ki mu pravimo odstranjanje preteklosti varnostnih sil pri nas. Leta 1987 je bila končana študija o deviacijah na Slovenskem pred sto leti. V njej so sodelovali tudi študentje prava in eden od njih se je lotil prikaza tedanjih mož postave. Študent Mitja Hribar je objavil svoj prispevek k raziskavi še v Kroniki²⁴ in Varnosti.²⁵ Prav objava v slednji je omogočila, da so se delavci organov za notranje zadeve (prvič in širše) seznanili z nekdanjimi varnostnimi silami pri nas, torej s svojimi predhodniki in predniki. Zakaj to poudarjam? Zato, ker se ni pogosto dogajalo, da bi se poglobljali v naše predhodnike. Prednost smo dajali spoznavanju zgodovine varnostnih služb v času med osvobodilno borbo in po drugi svetovni vojni.

²⁴ Mitja Hribar: Nadzorstvo nad deviacijami na Slovenskem pred sto leti, *Kronika – časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 1–2, 1978, str. 22–30.

²⁵ Mitja Hribar: Policija na Slovenskem pred sto leti, *Varnost – Strokovni bilten*, 1–2, 1978, str. 86–96.

²² Pavle Čelik: Tatvine v prodajalnah, *Varnost*, 10, 1978, str. 258.

²³ Pavle Čelik: Trideset jeseni, *Zveza klubov »Maksa Perca« Slovenije*, Ljubljana, oktober 1999, str. 33–34.

Ocenjujem, da je bila to ena od spodbud, da so se v raziskovanje naše varnostne preteklosti podali še drugi »notranjci« in tako je danes v arhivu Fakultete za policijsko-varnostne vede v Ljubljani več nalog te vrste. Počasi se le odstira zastor nad tem področjem in razkrivajo naše korenine.

Sklep

To je le ozek izsek iz bogate raziskovalne, publicistične, pedagoške in drugih dejavnosti Inštituta ter njegove povezanosti z Revijo za kriminalistiko in kriminologijo. Novejših raziskav sploh nisem omenjal, ker ne vem, kako so jih sprejeli na Štefanovi ulici 2 v Ljubljani in kaj menijo o njih. Vsekakor bi bilo zanimivo vedeti, kako delo Inštituta ocenjuje sedanje vod-

stvo policije in notranjega ministrstva; podobno velja za Revijo. Omejil sem se le na tisto, kar se mi je zdelo najbolj tesno povezano z našim delovanjem v milici.

Svoji glasili sta imela tako policija kot ministrstvo. Zlasti Revija policija (nadaljevala je glasilo, ki je v letih 1981 do 1992 izhajalo pod imenom Varnost) je izhajala manj redno in v skromnejši obliki (pod novim imenom je izhajala od 1993. do 1995. leta, izšlo je petnajst števil, od tega štiri dvojne in ena trojna, torej v celoti devet zvezkov na 1040 straneh), obe skupaj z revijo Slovenska uprava, ki še izhaja, pa (sta) v mnogočem preveč propagirali dejavnosti predstojnikov obeh vej v resorju, ministra in generalnega direktorja. Mogoče je tudi to razlog, da ni (bilo) zanj dovolj sodelavcev, ki bi se oglašali s strokovnimi prispevki, in ne le dejstvo, da članki niso honorirani.